

ไทยแลนด์ 4.0

การเคลื่อนย้ายการค้า-การลงทุนประเทศ CLMV

โอกาสของภาคธุรกิจ-อุตสาหกรรม

รายงานพิเศษประกอบการให้สัมภาษณ์ ธนาคาร ซีไอเอ็มบี ไทย จำกัด (มหาชน)

โดย ดร.ธนิต โสรัตน์

ประธานกรรมการบริษัทในเครือ วิ-เซอร์ฟ กรุ๊ป

รองประธานสภาองค์การนายจ้างผู้ประกอบการค้าและอุตสาหกรรมไทย

วันที่ 4 กรกฎาคม 2561

ความสำคัญ

ประเทศเพื่อนบ้าน CLMV ประกอบด้วยประเทศกัมพูชา, สปป.ลาว, เมียนมาร์ และเวียดนาม มีประชากรรวมกันประมาณ 168.99 ล้านคน ประเทศเหล่านี้กำลังเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกและเปิดกว้างทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ประเทศเหล่านี้เศรษฐกิจเพิ่งเปิดกำลังขึ้นอยู่ในช่วงขยายตัว จีดีพีเฉลี่ยโต 7.0-7.3 ในปี 2560 ตัวเลขการส่งออก (รวม) ของไทยไปประเทศเหล่านี้มีมูลค่า 779,971 ล้านบาท ในจำนวนนี้เป็นตัวเลขการส่งออกผ่านชายแดนมูลค่า 383,303 แสนล้านบาท ขยายตัว 4.83 ที่น่าสนใจคือการค้ากับประเทศ CLMV ใช้ระบบโลจิสติกส์ทางถนน เฉพาะสปป.ลาว, กัมพูชา, เมียนมาร์ ส่งออกทางถนนคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 77.2 และเวียดนามสัดส่วนร้อยละ 11.0 ซึ่งด่านศุลกากรชายแดนหลักของไทยล้วนมีเส้นทางโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงกับเมืองใหญ่ๆของประเทศเหล่านี้สามารถถึงที่หมายได้ภายใน 24 ชม.ซึ่งเป็นจุดแข็งของประเทศไทย

กล่าวคือทางอยู่รอดของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมซึ่งยังต้องใช้แรงงานเข้มข้น หากยังต้องการขยายธุรกิจและหรือดำรงขีดความสามารถในการแข่งขัน อาจจำเป็นที่จะต้องเคลื่อนย้ายการลงทุนไปยังประเทศ CLMV ในช่วงที่ผ่านมา นักลงทุนไทยไปลงทุนในประเทศเวียดนามเป็นอันดับ 1 คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 36.5 รองลงมาสปป.ลาว มีสัดส่วนการลงทุนร้อยละ 23 กัมพูชามีสัดส่วนร้อยละ 22.5 และประเทศเมียนมาร์มีสัดส่วนการลงทุนร้อยละ 18

เปรียบเทียบข้อมูลการค้า-การลงทุนประเทศ CLMV

หน่วย : ล้านบาท

ลำดับการเข้าไปลงทุนของไทย	ประเทศ	ขนาดเศรษฐกิจ ล้าน/เหรียญสหรัฐ	เศรษฐกิจขยายตัว %	ส่งออกรวม (ล้านบาท) ปี 2560	ส่งออกขยายตัว %	ส่งออกชายแดน (ล้านบาท) ปี 2560	ส่งออกทางเรือ/อากาศ (ล้านบาท) ปี 2560	ประชากร (ล้านคน)	อัตราว่างงาน %
3	กัมพูชา	17,700	7.0%	179,082	9.35%	101,821	61,903	14.3	1.1%
2	สปป.ลาว	12,500	7.4%	133,694	-4.57%	127,871	2,035	6.77	-None-
4	เมียนมาร์	65,800	8.5%	146,142	-0.27%	107,681	37,050	53-56	4.0%
1	เวียดนาม	204,620	6.1%	391,210	18.52%	61,571	28,250	90	4.41%
				850,128		398,944			

ที่ผ่านมาประเทศไทยได้ใช้นโยบายสนับสนุนอุตสาหกรรมการผลิตเป็นหัวจักรขับเคลื่อนเศรษฐกิจมาไม่น้อยกว่า 50-60 ปี และประสบความสำเร็จในการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ (FDI : Foreign Direct Investment) จนสามารถพลิกกลับจากประเทศซึ่งต้องพึ่งพาการนำเข้ากลายเป็นประเทศส่งออกอันดับที่ 21 ของโลก และเป็นอันดับที่ 6 ในเอเชียแปซิฟิก ปัจจัยสำคัญมาจากจำนวนแรงงานในอดีตมีเพียงพอและมีต้นทุนค่าจ้างที่เหมาะสมกับการแข่งขัน

ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนไปจำนวนแรงงานของไทยในปัจจุบันนอกจากต้นทุนค่าจ้างที่สูงกว่าในภูมิภาคและความไม่พอเพียงเชิงปริมาณที่จะสนับสนุนภาคการผลิต การก้าวผ่านเศรษฐกิจ “Thailand 4.0” ขณะที่อุตสาหกรรมบางส่วนที่มีศักยภาพและเทคโนโลยีขั้นสูงอาจยังคงใช้ฐานการผลิตในประเทศ แต่บางคลัสเตอร์ซึ่งใช้แรงงานเข้มข้นอาจต้องพิจารณาทางเลือกเพื่อรักษาขีดความสามารถในการแข่งขันด้วยการย้ายฐานการผลิตไปประเทศซึ่งมีต้นทุนต่ำและแรงงานที่เพียงพอต่ออุปสงค์ โดยประเทศเป้าหมายซึ่งมีศักยภาพและกลุ่มทุนไทยทั้งรายใหญ่และเอสเอ็มอี สามารถเข้าถึงคือประเทศเพื่อนบ้านกลุ่ม “CLMV” ประกอบด้วยประเทศกัมพูชา, สปป.ลาว, มาเลเซีย และประเทศเวียดนาม ประเทศเหล่านี้มีชายแดนติดกับไทยทั้งทางบกและทางทะเล มีเส้นทางถนนสามารถขนส่งสินค้าได้สะดวก อีกทั้งกำลังมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและส่งเสริมรับการลงทุนจากต่างประเทศ ด้วยประชากรรวมกันมากกว่า 166 ล้านคน จึงมีศักยภาพเป็นฐานการผลิตและโอกาสสำหรับการส่งออกและตลาดภายใน

ประมาณค่าจ้างแรงงานประเทศ AEC

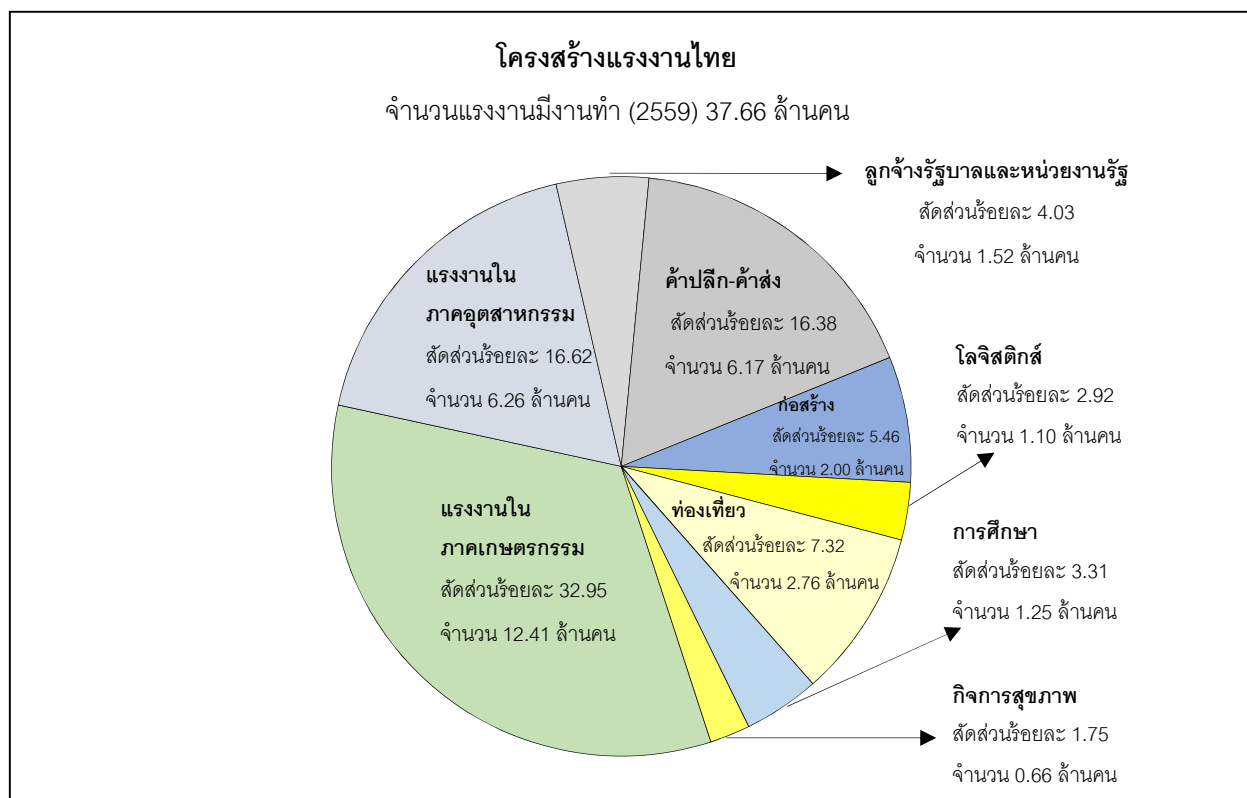
ปี 2560

ลำดับ	ประเทศ	เงินท้องถิ่น	ค่าจ้างขั้นต่ำรายวัน (บาท)	รายเดือน (บาท)	อัตราแลกเปลี่ยน 16 ก.พ. 60 (บาท)	
1	สิงคโปร์	1,000 SGD / เดือน	833-	25,000-	24.93	SGD
2	ฟิลิปปินส์	16,000 เปโซ / เดือน	350-400-	9,100-12,000-	0.7141	เปโซ
3	มาเลเซีย	1,225 ริงกิต / เดือน	326-	9,780-	7.978	ริงกิต
4	ไทย	-	305-310-	9,150-9,300-	-	-
5	อินโดนีเซีย (เกาะบาหลี)	2.182 ล้านรูเปียะ / เดือน	163-230-	5,895-	0.0027	รูเปียะ
6	เวียดนาม (โฮจิมินห์ / ฮานอย)	3.5 ล้านดอง / เดือน	175-	5,250-	0.0015	ดอง
7	เมียนมาร์ (ย่างกุ้ง)	2.10 แสนจ๊าด / เดือน	165-180-	5,000-5,400-	0.0256	จ๊าด
8	กัมพูชา	4.07-5.23 แสนเรียว / เดือน	116-150	3,500-4,550	0.0086	เรียว
9	สปป.ลาว	9.5 แสนกีบ / เดือน	120-130	3,500-4,000-	0.0042	กีบ

โครงสร้างแรงงานไทยไม่เอื้อต่ออุตสาหกรรมใช้แรงงานเข้มข้น

เหตุผลสำคัญที่ภาคธุรกิจ-อุตสาหกรรมของไทยจำเป็นต้องพิจารณาทางเลือกในการเคลื่อนย้ายการค้าและย้ายฐานการผลิต เนื่องจากการขาดแคลนแรงงานในระบบปฏิบัติการจะเป็นปัญหาสำคัญในอนาคตถึงขั้นกลายเป็นวิกฤตของประเทศ ปัจจุบันโครงสร้างกำลังแรงงานของไทย มีจำนวน 37.66 ล้านคน (พฤศจิกายน 2559) ในจำนวนนี้ร้อยละ 30.6 เป็นแรงงานที่จบในระดับอุดมศึกษา ร้อยละ 21.03, จบระดับมัธยมปลายร้อยละ 12.54, ระดับปวช.- ปวส. ร้อยละ 3.67, โดยแรงงานปฏิบัติการ (กึ่งไร้ทักษะ-ไร้ทักษะ) ระดับมัธยมต้นและต่ำกว่าประมาณร้อยละ 61.84 ขณะเดียวกันจำนวนแรงงานใหม่ที่เข้าสู่ตลาดในแต่ละปีมีจำนวนประมาณ 550,000 คน จากข้อมูลของ TDRI (2558) แจงว่าร้อยละ 61.5 เป็นผู้จบระดับอุดมศึกษา, ร้อยละ 8.9 จบระดับปวช., ร้อยละ 13.6 จบระดับปวส., ร้อยละ 4.2 จบมัธยมตอนปลายส่วนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 11.8 จบระดับมัธยมต้นหรือต่ำกว่า

จากตัวเลขข้างต้นบ่งชี้ว่าโครงสร้างแรงงานไทยกระจุกตัวอยู่ที่ระดับอุดมศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 30.6) และนับวันตัวเลขจะสูงขึ้น แสดงให้เห็นเป็นนัยว่าแรงงานระดับปฏิบัติการและแรงงานกึ่งไร้ทักษะซึ่งจบการศึกษามัธยมปลายและมัธยมต้น แต่ละปีเข้าสู่ตลาดแรงงานมีจำนวนเพียง 88,000-100,000 คน (ร้อยละ 16.0) สำหรับจำนวนแรงงานกึ่งไร้ทักษะและไร้ทักษะซึ่งอยู่ในระบบแรงงานของประเทศน่าจะมีประมาณ 23.18 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 61.50 ของกำลังแรงงานซึ่งมีงานทำ ส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในภาคเกษตร, อุตสาหกรรมก่อสร้าง, ภาคการผลิต, ค้าปลีก-ค้าส่ง, โลจิสติกส์, ท่องเที่ยว และบางส่วนอยู่ในภาคบริการ เช่น รมภ. คนทำความสะอาด - พ่อค้าแม่ค้า หาบเร่แผงลอย ฯลฯ (ข้อมูล: จาก TRDI ปี 2558 และสำนักงานสถิติแห่งชาติไตรมาส 2/2559)

โครงสร้างข้างต้นบ่งบอกถึงกำลังแรงงานปฏิบัติการ-กึ่งไร้ทักษะตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น, ประถมศึกษา และต่ำกว่า ซึ่งออกสู่ตลาดงานจะลดลงอย่างเป็นนัย ส่งผลให้ปัญหาขาดแคลนอยู่ในปัจจุบันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคตข้างหน้า **เหตุผลสำคัญ**ที่กระตุ้นให้หันไปเรียนในระดับสูงจนถึงขั้นอุดมศึกษาซึ่งไม่ใช่เรื่องที่ดีแต่เป็น **เรื่องที่ต้องทบทวนว่าประเทศไทยจะเดินไปทางไหน**

จากการวิเคราะห์โครงสร้างแรงงานไทยช่วง 4 ปี (2556-2559) แรงงานไร้ทักษะในตลาดแรงงานลดลงถึง 1.72 ล้านคน หรือลดลงร้อยละ -7.0 ขณะที่แรงงานระดับอุดมศึกษาในช่วงเดียวกันเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.36 คิดเป็นจำนวนถึง 4.0 แสนคน ตัวเลขนี้บ่งบอกถึงสัญญาณการขาดแคลนแรงงานระดับปฏิบัติการและระดับไร้ทักษะในอนาคต 5-6 ปีข้างหน้า จะยกระดับความรุนแรงถึงขั้นวิกฤต และจะกลายเป็นกั๊กต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเศรษฐกิจไทยพึ่งพาการส่งออกจากภาคอุตสาหกรรมคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 88 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด

การก้าวผ่าน “Thailand 4.0” ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรมใหม่ที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูง คงต้องยอมรับความจริงว่าอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในระดับที่เป็นอุตสาหกรรมใหม่คงมีไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น จากการศึกษาคลัสเตอร์อุตสาหกรรมส่งออกทั้งสิ้นประมาณ 89 คลัสเตอร์ มีเพียง 21 คลัสเตอร์ หรือคิดเป็นร้อยละ 23.6-24.0 ซึ่งอยู่ในข่ายเป็นอุตสาหกรรม 4.0 ขณะที่อุตสาหกรรมที่เหลือเป็นอุตสาหกรรมซึ่งมีเทคโนโลยีแต่ยังคงต้องใช้แรงงานในสัดส่วนที่สูงจนถึงสูงมาก โดยที่อุตสาหกรรมเหล่านี้เป็นอุตสาหกรรมตกขอบ ต้องใช้เวลาพอสมควรในการปรับตัว จากตัวเลขมูลค่าส่งออกภาคอุตสาหกรรมปี 2559 พบว่ากลุ่มอุตสาหกรรมซึ่งใช้แรงงานเข้มข้นมีจำนวน 68 คลัสเตอร์ มีมูลค่าส่งออกรวมกันประมาณ 4.9-5.0 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 64.22-65.0 ของการส่งออกของภาคอุตสาหกรรมการผลิต

ภายใต้สภาวะแวดล้อมธุรกิจที่เปลี่ยนไปทำให้ภาคเอกชนซึ่งยังคงรักษาขีดความสามารถในการแข่งขัน ทางเลือกคือการย้ายฐานการผลิตไปประเทศเพื่อนบ้าน หากมองด้านโอกาสเป็นจุดแข็งความได้เปรียบทางภูมิรัฐศาสตร์เพราะประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค ซึ่งที่ผ่านมาภาคเอกชนไทยได้เริ่มย้ายฐานการผลิตไปกลุ่มประเทศ “CLMV” มาก่อนหน้านี้ และในอนาคตนักลงทุนไทยในเชิงปริมาณจะเพิ่มขึ้นอีกมาก เพราะหากยังต้องใช้แรงงานจำนวนมากหากไม่เปลี่ยนไปใช้เทคโนโลยีคงมีทางเลือกไม่มากนักนอกจากการย้ายฐานการผลิตไปประเทศซึ่งมีต้นทุนต่ำกว่า

อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจส่วนใหญ่คงไม่สามารถย้ายฐานการผลิตได้ ดังนั้นในช่วงก้าวผ่านสู่เศรษฐกิจใหม่จำเป็นจะต้องพัฒนาแรงงานและผลิตภาพแรงงานไทยให้สามารถแข่งขันขับเคลื่อนในเศรษฐกิจ 4.0 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปกำลังแรงงานด้านปฏิบัติการของประเทศทั้งโครงสร้าง ได้แก่ แรงงานในภาคอุตสาหกรรมจำนวน 6.26- 6.4 ล้านคน แรงงานในภาคบริการซึ่งใช้แรงงานเข้มข้น เช่น ค้าปลีก-ค้าส่ง จำนวน 0.17 ล้านคน, ก่อสร้าง 2.06 ล้านคน, ภาคโลจิสติกส์ 1.10 ล้านคน, ภาคท่องเที่ยว 2.76 ล้านคน ฯลฯ อีกประมาณ 15.5 ล้านคน และโรงงานในภาคเกษตรอีกประมาณ 12.2-12.41 ล้านคน แรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานปฏิบัติการไร้ทักษะหรือกึ่งไร้ทักษะ ประเด็นคือประเทศไทยจะออกจากกับดักนี้ได้อย่างไร คำตอบคงไม่ใช่เพียงการขับเคลื่อนไทยแลนด์ 4.0

ดังนั้นแนวทางการสนับสนุนให้ภาคส่วนอุตสาหกรรมซึ่งยังต้องการแรงงานจำนวนมาก โดยธุรกิจเหล่านี้มีศักยภาพทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิตและด้านตลาดให้ย้ายฐานการผลิตไปประเทศเป้าหมายซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศยังสามารถรักษาการขยายตัวได้เหมือนกับประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน และประเทศจีนซึ่งกำลังรุกด้านการส่งเสริมการลงทุนนอกประเทศ

ศักยภาพการลงทุนในกลุ่มประเทศ CLMV

ประเทศกัมพูชา มีประชากรประมาณ 15.79 ล้านคน (พ.ศ.2560) พื้นที่ลงทุน 80% อยู่ที่นครพนมเปญ ที่เหลือกระจายไปอยู่ตามเมืองสำคัญ เช่น พระตะบอง (บัตบอง), เสียมเรียบ, บันเตียเมียนเจย (ศรีโสภณ), เกาะกง, กัมปงสะปือ, ตาแก้ว, กำปงจาม ฯลฯ ไทยลงทุนเป็นอันดับที่ 8 ประเทศที่ลงทุนมีมูลค่าสูงสุดคือมาเลเซีย รองลงมาได้แก่ จีน, ไต้หวัน, สหรัฐ, เกาหลีใต้, เวียดนาม, สิงคโปร์ อัตราภาษีนิติบุคคลร้อยละ 20 แต่ยกเว้นหากได้รับการส่งเสริมการลงทุน ค่าเช่าสำนักงานในเมืองประมาณ 18-20 เหรียญสหรัฐต่อตารางเมตร ปัจจุบันมีอุตสาหกรรมไทยเข้าไปลงทุนมากกว่า 100 โรงงาน เช่น โรงแรม สื่อมวลชน ก่อสร้าง อุปกรณ์ก่อสร้าง พลาสติก ป้าย ปศุสัตว์ เกษตรแปรรูป โรงงานน้ำตาล เครื่องดื่ม ธนาคาร ฯลฯ

อัตราค่าจ้างของกัมพูชาจ้างเป็นเหรียญสหรัฐและมาคำนวณเป็นเงินสกุลเรียวย ค่าจ้างทั่วไปแรงงานประมาณ 96-100 บาทต่อวัน แต่ในช่วงต้นปี 2560 สหภาพแรงงานประท้วงนำมาสู่การปรับขึ้นค่าจ้างแบบก้าวกระโดดประมาณ 9.4 % เป็นเงินประมาณ 5.23 แส่นเรียวยคิดเป็นเงินไทยประมาณ 4,500 บาท / เดือน สำหรับอัตราค่าจ้างหัวหน้าคนงานประมาณ 100-150 เหรียญสหรัฐ ลูกจ้างในสำนักงาน 150-300 เหรียญสหรัฐ หากเป็นระดับผู้จัดการประมาณ 1,000-1,050 เหรียญสหรัฐ

ชายแดนยาว 798 กม. จังหวัดติดชายแดน 7 จังหวัด
เส้นทางด้านชายแดนหลักอรัญประเทศ-ปอยเปต-พนมเปญ
ด่านถาวร 6 แห่ง จุดผ่อนปรน 10 แห่ง

การค้าผ่านชายแดนมูลค่า 121,098 ล้านบาท ได้ดุลการค้า 81,745 ล้านบาท อัตราการขยายตัว -3.18 % (ปี 2559) การส่งออกไทย-กัมพูชา มูลค่า 163,324 เป็นการส่งออกผ่านแดน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 62.09

เศรษฐกิจขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 7.0 มีความมั่นคงด้านการเมือง
นายกรัฐมนตรี สมเด็จอัครมหาเสนาบดีเดโช ฮุน เซน
(พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน)

ค่าจ้างขั้นต่ำ 116-150 บาท/วัน หรือ 4.07-5.23 แส่นเรียวย/เดือน

นักลงทุนหลัก เกาหลี สิงคโปร์ มาเลเซีย ไทย แหล่งการลงทุนด้านอุตสาหกรรมเบา ด้านการท่องเที่ยว สินค้าอุปโภคบริโภค

ประเทศกัมพูชา มีการปรับกลยุทธ์การลงทุนภายใต้แผนพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2557-2561) และพัฒนาอุตสาหกรรมระยะ 10 ปี (2558-2568) โดยตั้งเป้าหมายเพิ่มสัดส่วนภาคอุตสาหกรรมจากร้อยละ 23 ต่อจีดีพีเป็นร้อยละ 30 ต่อจีดีพี โดยหน่วยงานรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจการลงทุนคือสภาเพื่อการพัฒนากัมพูชา (CDC) ซึ่งกำลังให้การส่งเสริมการลงทุนไฟฟ้าพลังน้ำและถ่านหินเพื่อแก้ปัญหากระแสไฟฟ้าไม่เพียงพอ ปัจจุบันกัมพูชานำเข้าไฟฟ้าจากต่างประเทศทั้งเวียดนามและไทยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28 โดยค่าใช้จ่ายไฟฟ้าแพงที่สุดในภูมิภาคซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศ แม้แต่ในนิคมอุตสาหกรรมสำคัญในพนมเปญไฟฟ้าไม่พอใช้อย่างรุนแรงซึ่งบริษัทมินิแบของญี่ปุ่นวางแผนการลงทุนผลิตกระแสไฟฟ้าพลังขนาด 400 ล้านเหรียญสหรัฐ คาดว่าเสร็จในปี 2562 แต่ยังคงอยู่ในช่วงการเจรจา

การเข้าไปลงทุนในประเทศกัมพูชาของนักลงทุนไทยส่วนใหญ่ลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตส่วนใหญ่เข้าไปทำอุตสาหกรรมทอผ้าและเครื่องนุ่งห่ม ปัจจุบันกัมพูชามีตัวเลขส่งออกเครื่องนุ่งห่มมูลค่าสูงกว่าไทย ขณะที่จำนวนอุตสาหกรรมของกัมพูชามีโรงงานการ์เมนต์มากที่สุด โดยมีแรงงานอยู่รวมกันประมาณ 7.0 แสนคน เป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศกัมพูชาสภาพแรงงานมีความเข้มแข็ง และมีการประท้วงค่าแรงและขอสวัสดิการเพิ่มบ่อย

ปัจจุบันอุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มมีมูลค่าประมาณ 1.8 แสนล้านบาทหรือร้อยละ 81 ของภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด และมีสัดส่วนอยู่ในภาคส่งออกสูงถึงร้อยละ 67 ของการส่งออกรวม มีโรงงานรวมกันประมาณ 982 โรงงาน ส่วนใหญ่เป็นของนักลงทุนจีน, ฮองกง และได้หวัน

อย่างไรก็ตามต้นทุนการผลิตของกัมพูชามีการปรับตัวสูง เช่น ต้นทุนโลจิสติกส์แข่งขันไม่ได้ ค่าจ้างเริ่มปรับตัวสูงขึ้น สภาพแรงงานสไตรค์บ่อยครั้งและแรงงานมีปัญหาด้านทักษะ มีการเปลี่ยนงานบ่อยและเริ่มหายาก ทำให้ที่ผ่านมาโรงงานต่างชาติปิดตัวไปมากกว่า 150 โรงงาน อุตสาหกรรมรองลงมาคือการผลิตรองเท้าเพื่อส่งออกมีสัดส่วนร้อยละ 10 มีโรงงานประมาณ 90 โรงงาน ส่วนใหญ่ผลิตรองเท้าหนัง, รองเท้ากีฬาเพื่อการส่งออก

เขตเศรษฐกิจพิเศษที่สำคัญของกัมพูชา

ปัจจุบันกัมพูชามีพื้นที่ 10 จังหวัดซึ่งประกาศเป็นพื้นที่การลงทุนประเภทเขตเศรษฐกิจพิเศษ ประมาณ 32 แห่ง แต่มีเพียง 10 แห่งที่มีการตั้งโรงงานของนักลงทุนต่างชาติ โดยแต่ละเขตมีอำนาจกำหนดสิทธิประโยชน์โดยยกเว้นภาษีนิติบุคคลสูงสุดไม่เกิน 9 ปี และภาษี VAT เพื่อการส่งออก อยู่ภายใต้การกำกับของสภาเพื่อพัฒนากัมพูชา (CDC : The Council For Development Of Cambodia) เขตเศรษฐกิจพิเศษที่เปิดดำเนินการ ได้แก่

- 1) เขตเศรษฐกิจพิเศษเกาะกง จังหวัดเกาะกง มีโรงงานประมาณ 10 แห่ง
- 2) เขตเศรษฐกิจพิเศษสีหนุวิ 1 จังหวัดพระสีหนุ โรงงานไฟฟ้า 2 โรงและโรงงานของนักลงทุนจีนและมาเลเซียเป็นส่วนใหญ่
- 3) เขตเศรษฐกิจพิเศษสีหนุวิ 2 จังหวัดพระสีหนุ มีโรงงานประมาณ 26-30 แห่ง
- 4) เขตเศรษฐกิจพิเศษสีหนุวิ 3 จังหวัดพระสีหนุ ส่วนใหญ่นักลงทุนญี่ปุ่นมาลงทุน
- 5) เขตเศรษฐกิจพิเศษ S.N.C จังหวัดพระสีหนุ
- 6) เขตเศรษฐกิจพิเศษสวายเรียง จังหวัดสวายเรียงมีโรงงาน 22 - 25 แห่ง

- 7) เขตเศรษฐกิจพิเศษปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย ติดชายแดนไทยด้านปอยเปต จำนวนโรงงาน 13-15 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นโรงงานผลิตเครื่องนุ่งห่มของนักลงทุนไทย
- 8) เขตเศรษฐกิจพิเศษบันเตียเมียนเจย จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีโรงงานเครื่องนุ่งห่ม 1-2 โรงงานเป็นนักลงทุนไทย
- 9) เขตเศรษฐกิจพิเศษพนมเปญ จังหวัดกันดาล มีโรงงานประมาณ 58-60 แห่ง
- 10) เขตเศรษฐกิจพิเศษ Goldfame Pak Shun จังหวัดกันดาล มีโรงงาน 3-4 แห่ง
- 11) เขตเศรษฐกิจพิเศษกัมปอต จังหวัดกัมปอต มีโรงงานไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากถ่านหิน

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการค้าการลงทุนไทย-กัมพูชา

ในช่วงรัฐบาล คสช.ไทยและกัมพูชาพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันมากที่สุด ทั้งความร่วมมือระดับกระทรวงระหว่าง 2 ประเทศเพื่อเชื่อมโยงการค้าการลงทุนระหว่างกัน เสถียรภาพของรัฐบาลกัมพูชามีความมั่นคงการเลือกตั้งปี 2561 สมเด็จฮุนเซนยังคงเป็นผู้นำประเทศแบบผูกขาดเพราะพรรคฝ่ายค้านถูกศาลสั่งยุบไปแล้วประเด็นที่รัฐบาลกัมพูชาต้องเร่งแก้เกี่ยวกับความมีมาตรฐานของหน่วยงานรัฐ, กฎหมายระเบียบต่างๆ ปัญหาการกีดกันการค้า, คอร์รัปชัน, โครงสร้างสาธารณูปโภคโดยเฉพาะไฟฟ้า สิ่งอำนวยความสะดวกการค้าและการลงทุนให้กับนักลงทุนที่ต้องการทำธุรกิจในกัมพูชาเป็นช่วงเวลาเหมาะสมในการลงทุนของผู้ประกอบการไทยในประเทศกัมพูชาโดยหัวใจของการลงทุนคือ กฎหมายการลงทุนซึ่งประเทศกัมพูชาเปิดกว้างด้านการลงทุนให้กับนานาชาติ ก่อนหน้านี้ได้เข้าไปลงทุนกับอุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่มแต่เริ่มเข้าไปลงทุนด้านบริการทั้งภาคส่วนการเงินและอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น

อุปสรรคสำคัญของการลงทุนระหว่าง 2 ประเทศคือปัจจัยด้านการเมือง ปัจจุบันได้พัฒนาความสัมพันธ์ในทิศทางที่ดีขึ้น การเมืองมีเสถียรภาพภาครัฐมุ่งสร้างผลประโยชน์ร่วมทางเศรษฐกิจโดยกระทรวงพาณิชย์กัมพูชาเร่งผลักดันพัฒนากฎหมายการลงทุนในกัมพูชาให้เป็นสากลและเอื้อต่อการลงทุน ขณะที่ปัจจุบันรัฐบาลกัมพูชานำพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านพลังงานจากโครงการลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าเพื่อลดต้นทุนด้านพลังงานในประเทศและกระชับความร่วมมือระหว่างแนวชายแดนไทย-กัมพูชามากขึ้นด้วย

ประเทศกัมพูชาปัจจุบันมีประชากรรวม 15.79 ล้านคน ในปี 2559 มีขนาดเศรษฐกิจ (GDP) 20.02 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐหรือประมาณ 670,670 ล้านบาท(เทียบกับ สปป.ลาว 15.9 หมื่นล้านเหรียญดอลลาร์) เป็นตลาดการค้าสำคัญของประเทศไทยคาดว่าปี 2560 การส่งออกไทยไปกัมพูชา 98,930 ล้านบาท และการนำเข้าประมาณ 26,310 ล้านบาท ซึ่งอุตสาหกรรมการผลิต อุตสาหกรรมเกษตร และภาคส่วนบริการ เป็น 3 ภาคส่วนหลักของกัมพูชา ที่ผ่านมามาตราฐานนโยบายสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (เอสเอ็มอี) ในประเทศมากขึ้น ผลักดันการเข้าถึงแหล่งเงินทุนผู้ประกอบการ

นอกจากนี้กัมพูชายังเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ แต่ผู้ประกอบการต้องศึกษากฎหมายการลงทุนในประเทศกัมพูชาก่อนบุกตลาด โอกาสของ เอสเอ็มอี ไทยในกัมพูชามีอยู่มาก ได้แก่ การส่งออกสินค้าอุปโภคบริโภค รวมถึงการสนับสนุนด้านการผลิตชิ้นส่วนย่อยในอุตสาหกรรม เช่น ชิ้นส่วนยานยนต์ ชิ้นส่วนมอเตอร์ไซด์ ชิ้นส่วนจักรยาน ส่งออกไปยังตลาดกัมพูชาแต่ก็มีความท้าทายจากการกีดกันของท้องถิ่นและการแข่งขันด้านราคากับสินค้าจีนและเวียดนาม

ขณะที่อุตสาหกรรมเกษตรและบริการ ล้วนมีศักยภาพในตลาดกัมพูชาทั้งธุรกิจด้านสุขภาพ โรงพยาบาล โรงแรม ธุรกิจความงาม สปา รวมถึงความเติบโตของตลาด อี-คอมเมิร์ซในกัมพูชาทำให้ธุรกิจเกี่ยวเนื่องอื่นๆ ได้แก่ ธุรกิจโลจิสติกส์และธุรกิจซอฟต์แวร์มีความต้องการเพิ่มขึ้น ทำให้มีโอกาสทางการค้าและการลงทุนในประเทศกัมพูชาหลายอุตสาหกรรม โดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจบริการ โลจิสติกส์และธุรกิจก่อสร้างซึ่งเติบโตอย่างรวดเร็วตามภาคส่วนการท่องเที่ยวโดยรัฐบาลกัมพูชามีเป้าหมายเพิ่มรายได้จากภาคส่วนการท่องเที่ยวมากขึ้น

ปัจจุบันรัฐบาลไทยมีนโยบายผลักดันระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หรือ อีอีซี ให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจในภูมิภาคอาเซียนความท้าทายคือกฎระเบียบการค้าการลงทุนระหว่างกันที่ไม่เอื้ออำนวยในการทำธุรกิจระหว่าง 2 ประเทศ ซึ่งโอกาสทางธุรกิจในกัมพูชามีอยู่มากแต่กัมพูชาต้องลดอุปสรรคและกฎระเบียบที่กีดกันการค้าการเคลื่อนย้ายสินค้าข้ามแดนระหว่างกันลงด้วย ในด้านโลจิสติกส์ปี 2566-2570 ไทยวางโครงการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมโดยรถไฟ ไทย-กัมพูชา 6 โครงการมูลค่าการลงทุนประมาณ 4,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือ 1.32 แสนล้านบาทโดยไทยจะลงทุนในเขตพื้นที่ของไทยและเสนอให้กัมพูชาลงทุนในพื้นที่ของตัวเอง กัมพูชามีโครงการลงทุนเส้นทางรถไฟในแผนดังกล่าวอยู่แล้วแต่ภาครัฐของไทยเสนอให้กัมพูชาพัฒนาเส้นทางรถไฟที่สามารถเชื่อมพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกก่อน

ทั้งนี้กระบวนการเชื่อมโยงประเทศเพื่อนบ้านเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (อีอีซี) เพราะเป็นประตูเชื่อมโยง ลาว จีน และกัมพูชา เบื้องต้นได้พัฒนาเส้นทางรถไฟกรุงเทพ-พนมเปญ คาดว่าจะแล้วเสร็จในปี 2560 นี้แต่ยังห่างจากเมืองพนมเปญราว 300 กิโลเมตร หากลงทุนเพิ่มเติมจะสามารถยกระดับการค้าการลงทุนระหว่างสองประเทศได้มากขึ้น โดยไทยตั้งเป้าหมายมูลค่าการค้าระหว่างกันเป็น 1.5 หมื่นล้านดอลลาร์ภายในปี 2563 ซึ่งสูงกว่าจากปัจจุบันประมาณ 3.6 เท่าคงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะทำได้ สำหรับความท้าทายในการค้าและการลงทุนของสองประเทศ คือการพัฒนาด้านคมนาคมและกฎระเบียบด้านชายแดนต้องเชื่อมโยงกันในฐานะหุ้นส่วนเศรษฐกิจ

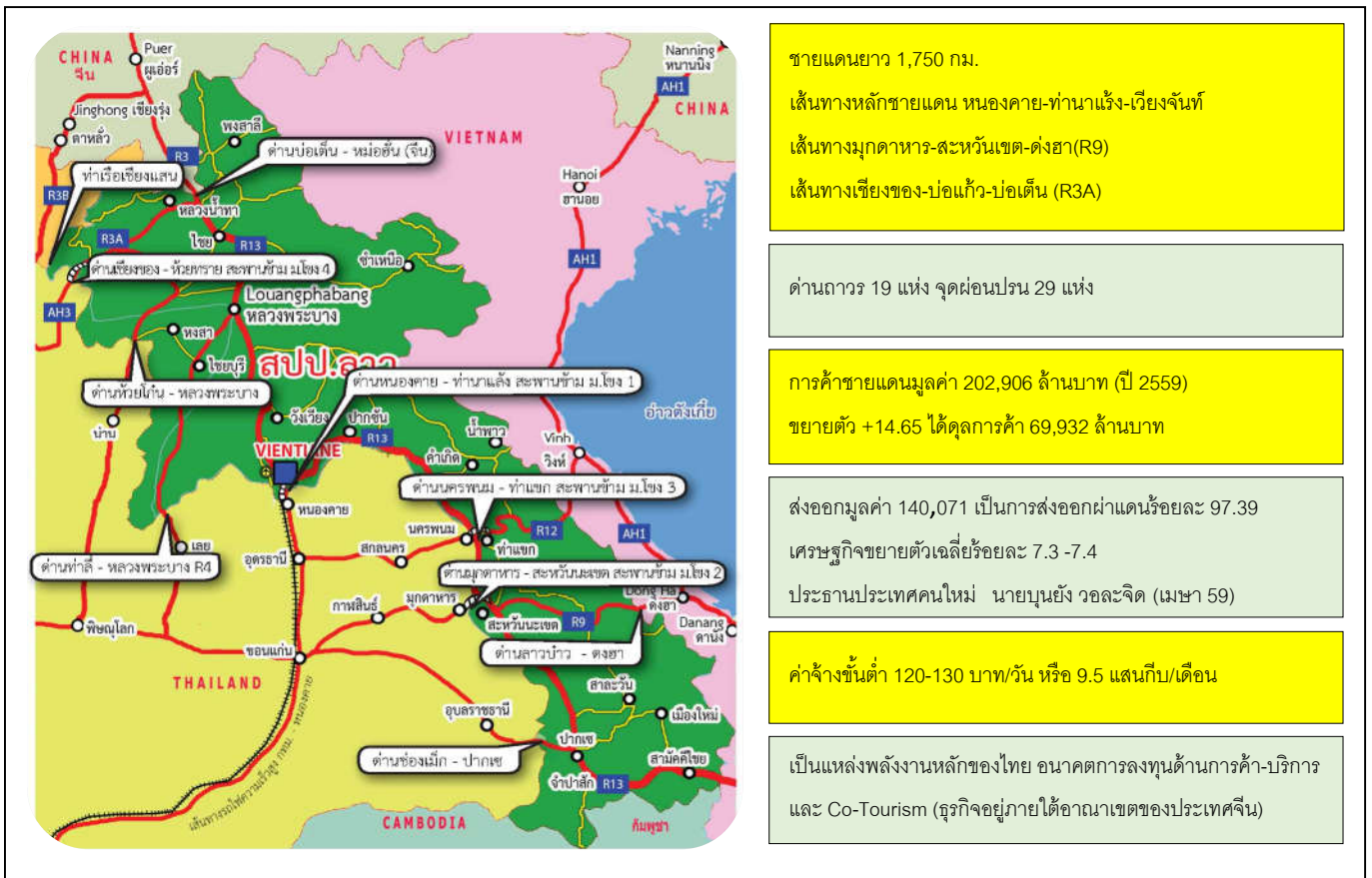
ด้านสำคัญไทย-กัมพูชา

1. **ด้านอรัญประเทศ – ปอยเปต** จังหวัดสระแก้ว การค้าไทย-กัมพูชาเพิ่มขึ้นร้อยละ 12.71 สินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ เครื่องยนต์, รถจักรยานยนต์, รถยนต์, อะไหล่รถจักรยานยนต์, เครื่องดื่มชนิดไม่อัดลม, ปูนซีเมนต์ ส่วนสินค้านำเข้า ได้แก่ ส่วนประกอบมอเตอร์, เศษทองแดง, อะลูมิเนียม, มันสำปะหลัง, อาหารสุนัข, ภาวะการค้าที่ผ่านด่านอรัญมูลค่าการส่งออกลดลงร้อยละ 3.34 มูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 89.48 โดยมีการนำเข้ามันสำปะหลังเป็นอันดับหนึ่ง

2. **ด้านคลองใหญ่ – เกาะกง** จังหวัดตราด ในปีงบประมาณ 2560 (เดือนตุลาคม 2459-เดือนกันยายน 2560) มีมูลค่าจำนวน 33,532,538 บาท แยกเป็นมูลค่าส่งออก 28,595,632,016 บาท มูลค่านำเข้า 4,936,906 บาท ทำให้ไทยเกินดุล 23,658,725,823 บาท แต่เมื่อเทียบกับมูลค่าการค้าชายแดนปีงบประมาณ 2559 ที่มีมูลค่า 35,114,500,381 บาท พบว่า มีมูลค่าค้าชายแดนลดลง 1,584,962,172 บาท โดยที่มูลค่าส่งออกมียอดลดลงกว่า 1,939 ล้านบาท หรือลดลง 6.35 % ซึ่งสินค้าที่มีการส่งออกไปยังประเทศกัมพูชาในปี 2560 ยังคงเป็นสินค้าที่มีการส่งออกเป็นประจำในรอบ 10 ปี ประกอบด้วย เครื่องดื่ม น้ำอัดลม และน้ำหวานมีมูลค่ากว่า 3,049 ล้านบาท, น้ำตาลทราย 2,102 ล้านบาท, นมและอาหารเสริม 1,648 ล้านบาท, รถจักรยานยนต์ 1,088 ล้านบาท ของใช้พลาสติก 938 ล้านบาท ชุดสายไฟฟ้า 817 ล้านบาท ส่วนสินค้านำเข้ามายังประเทศก็คือ ชุดสายไฟฟ้ารถยนต์สำเร็จรูป 3,695 ล้านบาท เสื้อผ้าสำเร็จรูป 501 ล้านบาท ผลมะพร้าว 217 ล้านบาท ปลาทะเลสดทั้งตัว 128 ล้านบาท ปลาหมึก 88 ล้านบาท"

สปป.ลาว ประชากร 6.77 ล้านคน มีธุรกิจไทยอยู่ 100 กว่าแห่ง อัตราค่าจ้างค่อนข้างต่ำประมาณ 9.5 แสนกีบต่อเดือนหรือประมาณ 3,500-4,000 บาทต่อเดือนแรงงานสปป.ลาวเริ่มหายากเพราะมีทางเลือก ทำงานด้านค้าปลีก-ค้าส่ง หรืองานด้านบริการ รวมทั้งข้ามไปทำงานฝั่งไทยซึ่งได้ค่าจ้างสูงกว่า พื้นที่ลงทุนร้อยละ 80 อยู่ในนครเวียงจันทน์ โดยเฉพาะย่านไฮเซชชฎา ย่านจันทะบุรี ประเทศสปป.ลาวมีการพัฒนาพื้นที่การลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษมากกว่า 30 แห่ง (แต่ส่วนใหญ่ไม่มีการลงทุน) กระจายไปอยู่ตามแขวงต่างๆ เช่น คำม่วน วังเวียง สะหวันนะเขต จำปาสัก อัตราภาษีร้อยละ 28 จะได้รับการยกเว้นภาษีนิติบุคคลหากได้รับการส่งเสริมการลงทุนแตกต่างกันตามลักษณะธุรกิจและมูลค่าการลงทุนโดยอัตราสูงสุดไม่เกิน 10 ปี

ธุรกิจนักลงทุนไทยที่ไปลงทุน เช่น โรงไฟฟ้า ด้านพลังงาน โรงงานผลิตน้ำตาล เหมือง ปุ๋ย อาหารสัตว์ ปศุสัตว์ ก่อสร้าง อุตสาหกรรมคอนกรีต โรงงานพลาสติก โรงงานผลิตสารส้ม ธนาคาร สุภาพ ร้านอาหาร ฯลฯ นักลงทุนหลัก เช่นประเทศจีนเป็นนักลงทุนอันดับ 1 ไทยเป็นนักลงทุนอันดับ 2 รองลงมาได้แก่ ญี่ปุ่น เมียนมาร์ มาเลเซีย ฝรั่งเศส เวียดนาม ฯลฯ ตัวเลขการลงทุนของต่างชาติปัจจุบันมีประมาณ 225-258 ราย โดยร้อยละ 44 ลงทุนในภาคบริการ และร้อยละ 31 อยู่ในภาคอุตสาหกรรม

เขตเศรษฐกิจพิเศษที่สำคัญของสปป.ลาว

สปป.ลาวมีกฎหมายส่งเสริมการลงทุนและเขตเศรษฐกิจพิเศษมาตั้งแต่ปี 2552 มีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone) และเขตเศรษฐกิจเฉพาะ (Specific Economic Zone) โดยการบริหารงานเมืองครุดแลโดยตรงเป้าหมายในปี 2563 จะให้มีการผลักดันให้มีถึง 41 แห่งในพื้นที่เป้าหมายทั่วประเทศ โดยเขตเศรษฐกิจพิเศษที่สำคัญมี 11 แห่ง โดยข้อมูลของทางการสปป.ลาวแจ้งว่ามีการลงทุนดังนี้

- 1) เขตเศรษฐกิจพิเศษเซโน แขวงสะหวันนะเขตติดสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 (จ.มุกดาหาร) มูลค่าการลงทุน 74.0 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เส้นทางโลจิสติกส์ใช้ถนน R9 จากจังหวัดมุกดาหารข้ามสะพานแม่น้ำโขงเข้าไปยังแขวงสะหวันนะเขต - เข้าประเทศเวียดนามภาคกลาง (กวางตรี)
- 2) เขตเศรษฐกิจพิเศษบ่อเต็นแดนคำ แขวงหลวงน้ำทา ติดกับชายแดนจีน มูลค่าการลงทุน 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เส้นทางโลจิสติกส์ใช้เส้นทาง R3A จากอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายข้ามสะพานแม่น้ำโขงเข้าไปยังแขวงบ่อแก้ว - แขวงหลวงน้ำทา และเข้าชายแดนจีนเมืองหม่ออันมีถนนไปสู่นครคุนหมิงประเทศจีนตอนใต้
- 3) เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ แขวงบ่อแก้ว ตรงข้ามจังหวัดเชียงราย มูลค่าการลงทุน 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ นักลงทุนจีนได้รับสัมปทานมีแผนทำเป็นเขตอุตสาหกรรมโดยใช้สิทธิ AFTA
- 4) เขตเศรษฐกิจพิเศษเวียงจันทน์ - ลองแกงค์ นครหลวงเวียงจันทน์ มูลค่าการลงทุน 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เส้นทางจากจังหวัดหนองคายข้ามสะพานแม่น้ำโขงแห่งที่ 1 ไปทำนาแล้งเข้าสู่นครหลวงเวียงจันทน์
- 5) เขตนิคมอุตสาหกรรม การค้าเวียงจันทน์ - โนนทอง นครหลวงเวียงจันทน์ มูลค่าการลงทุน 43 ล้านดอลลาร์สหรัฐ
- 6) เขตเศรษฐกิจเฉพาะดงโพสี นครหลวงเวียงจันทน์ มูลค่าการลงทุน 50 ล้านดอลลาร์สหรัฐ
- 7) เขตเศรษฐกิจเฉพาะบึงธาตุหลวง นครหลวงเวียงจันทน์ มูลค่าการลงทุน 1,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ
- 8) เขตพัฒนาเศรษฐกิจไฮเซชฐา นครหลวงเวียงจันทน์ มูลค่าการลงทุน 128 ล้านดอลลาร์สหรัฐ
- 9) เขตเศรษฐกิจเฉพาะภูเขียว แขวงคำม่วน มูลค่าการลงทุน 708 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ใช้เส้นทางสะพานข้ามแม่น้ำโขงสู่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน และใช้เส้นทางหมายเลข 13 ของสปป.ลาว สู่ประเทศเวียดนามตอนกลาง (เมืองวิงห์)
- 10) เขตเศรษฐกิจเฉพาะท่าแขก แขวงคำม่วน มูลค่าการลงทุน 80 ล้านดอลลาร์สหรัฐ
- 11) เขตเศรษฐกิจพิเศษจำปาสัก แขวงจำปาสัก มูลค่าการลงทุน 162.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ จากจังหวัดอุบลราชธานีผ่านด่านช่องเม็ก-ปาเซ สู่แขวงจำปาสัก และใช้เส้นทางหมายเลข 13 สู่จังหวัดสตริงตรงของประเทศกัมพูชา

เมียนมาร์ ประชากร 53.897 ล้านคน เป็นประเทศที่ติดชายแดนไทยเป็นระยะทางยาวมากที่สุด ปัจจุบันมีนักลงทุนไทยประมาณ 80-100 ราย โดยไทยเป็นนักลงทุนอันดับ 2 อันดับ 1 คือประเทศญี่ปุ่นมีโรงงานประมาณ 40 แห่ง ภาชีนิติบุคคลร้อยละ 30 ระยะเวลาการยกเว้นภาษีขึ้นอยู่กับการลงทุนในพื้นที่ซึ่งรัฐบาลกำหนด เช่น เป็นZone Develop, Promote Zone, Free Zone ซึ่งจะยกเว้นภาษีสูงสุดถึง 8 ปี ประเทศเมียนมาร์ยังมีแรงงานหนุ่ม-สาวจำนวนมากค่าแรงเมียนมาร์ในนครย่างกุ้งมีการปรับตัวสูงค่อนข้างเร็วหากพอมิทักษะทำงานในโรงงานประมาณ 2.10 แสนจ๊าด/ต่อเดือน หรือประมาณ 5,000-5,400 บาท/เดือน (165-180 บาท/วัน) แต่หากเป็นแรงงานมีทักษะเป็นคนขายของหรือเสมียนวันละ 300-350 บาท แต่ค่าจ้างในพื้นที่ห่างไกลจะแตกต่างกันโดยค่าจ้างที่รัฐกำหนดไว้ประมาณ 95-110 บาท

ปัจจุบันประเทศต่างๆเริ่มให้ความสนใจลงทุนในประเทศเมียนมาร์แต่ยังมีปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและไฟฟ้าไม่พอใช้ ประเทศต่างๆที่ลงทุน เช่น ไต้หวัน เกาหลี สิงคโปร์ มาเลเซีย ฮองกง สหรัฐ จีน ออสเตรเลีย เวียดนาม อินเดียส่วนใหญ่ลงทุนในนครย่างกุ้งและนิคมอุตสาหกรรม เช่น เขตทิลาวา ไลอตาย่า ดราก้อน เซปีตา เมงกาละดอง พะโค ฯลฯ อุตสาหกรรมที่ไทยไปลงทุน เช่น ปตท.สผ. อุตสาหกรรมการ์เมนต์ รองเท้า ของเล่น ออกโต้พาร์ท บะหมี่แปรรูป ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ซีเมนต์และวัสดุก่อสร้าง เครื่องจักรการเกษตร ปุ๋ย ปลุ๊กยางพารา ฯลฯ

ชายแดนยาว 2,202 กม. จังหวัดติดชายแดน 10 จังหวัด
ด่านชายแดนหลัก แม่สอด-เมียวดี-ย่างกุ้ง/เชียงแสน-ท่าขี้เหล็ก-เนปีดอร์

การค้าผ่านชายแดนมูลค่า 187,964 ล้านบาท (ปี 2559)
ถดถอย -13.76 ได้ดุลการค้า 30,715 ล้านบาท

การส่งออกไทย-เมียนมาร์ มูลค่า 146,457 ล้านบาท โดยเป็นการส่งออกผ่านชายแดนคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 74.65 ของการส่งออกทั้งหมด

ค่าจ้างขั้นต่ำ 165-180 บาท/วัน หรือ 2.10 แสนจ๊าด/เดือน

เศรษฐกิจขยายตัวลดลงเหลือ 7.78
การเมืองมั่นคง ประธานาธิบดี ทิน จ้อ (1 เมษายน 2559)
นางอองซาน ซูจี เป็นที่ปรึกษาแห่งรัฐ

เขตเศรษฐกิจประเทศเมียนมาร์

ประเทศเมียนมาร์ประกาศนโยบายการลงทุนสำหรับต่างชาติตั้งแต่ปี 2014 โดยมีการแก้ไขหลายครั้งปัจจุบันยังไม่ถึง หน่วยงานรับผิดชอบคือคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนประเทศเมียนมาร์หรือ MIC : Myanmar Investment Commission แต่ยังคงขออนุญาตอีกหลายหน่วยงานกว่าจะตั้งโรงงานได้ ในภาคโลจิสติกส์ต่างชาติสามารถถือหุ้นได้ร้อยละ 70 การลงทุนด้านการขนส่งและธุรกิจค้าปลีก-ค้าส่ง และธุรกิจบริการบางประเภทยังสงวนสิทธิให้เฉพาะคนเมียนมาร์

เขตเศรษฐกิจที่สำคัญของเมียนมาร์

- 1) เขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย จังหวัดทวายรัฐบาลไทยลงนามข้อตกลงพัฒนาท่าเรือน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษแต่ไม่คืบหน้า แต่รัฐบาลไทยให้เงินกู้เมียนมาร์ 4,500 ล้านบาทสร้างถนนจากทวาย-พุน้ำร้อน จังหวัดกาญจนบุรี (ปัจจุบันรัฐวิสาหกิจจากจีนได้รับลงทุนด้านท่าเรือและพื้นที่การลงทุน)
- 2) เขตเศรษฐกิจพิเศษทิลาวา อยู่ในเขตทิลาวาห่างจากนครย่างกุ้งประมาณ 26 กิโลเมตร มีท่าเรือน้ำลึกใกล้เคียงพื้นที่ 2 แห่ง มีทางรถไฟ มีโรงงานประมาณ 50-55 แห่งจากนักลงทุนต่างชาติ 13 ประเทศ
- 3) เขตเศรษฐกิจพิเศษจำผิว รัฐยะไข่ รัฐวิสาหกิจจากประเทศจีนได้รับสัมปทานมีการก่อสร้างท่าเรือและวางท่อส่งก๊าซและท่อส่งน้ำมันดิบและโครงการทางรถไฟสายชิตต่วย-ยูนาน ระยะทาง 990 กิโลเมตร
- 4) เขตอุตสาหกรรมปลอดภาษีและเพื่อการส่งออก (Free Zone & Export Processing Zone) จังหวัดเมียวดีห่างชายแดนแม่สอดประมาณ 10 กิโลเมตร ปัจจุบันเป็นเขตฟรีโซนใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากเขตฟรีโซนลาโซ-รัฐลี ทางภาคเหนือ (ติดชายแดนจีน)

นอกจากนี้เมียนมาร์ยังมีเขตนิคมอุตสาหกรรมอีกหลายแห่งทั้งในนครย่างกุ้ง, เมืองพะโค, ผาอาน, เมาะลำไย, เขตทิลาวา, ไลต่ายา, เซปิตา, ดราไก่อน, ดราไก่อนซากัน, เมงกาลาดอง ในต่างจังหวัด เช่น สีเรียมหรือปาเต็ง, มัณฑะเลย์, ลาโซ, ท่าซี้เหล็ก, เมียวดี, มะริด ฯลฯ ส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็กอยู่นอกเขตส่งเสริมการลงทุน ประเทศเมียนมาร์ในอดีตเป็นประเทศที่เคยมีเศรษฐกิจรุ่งเรืองก่อนที่จะเข้าสู่ยุคทหารปิดประเทศและกลับฟื้นเปิดประเทศในสมัยรัฐบาลนายพลเต็งเส่ง ต่อเนื่องมาสู่ยุคนางออง ซาน ซูจี

อย่างไรก็ตามข้อมูลจากหน่วยงานด้านเศรษฐกิจของเมียนมาร์รายงานว่าปีที่ผ่านมาผลิตภาพแรงงาน (Productivity) และการลงทุนของเมียนมาร์ถือว่าต่ำสุดในภูมิภาคและต่ำกว่าค่าเฉลี่ยถึง 3 เท่า ขณะเดียวกันธุรกิจท่องเที่ยวกระจุกอยู่ในพื้นที่ภาคกลางโดย 1/3 ธุรกิจลงทุนในนครย่างกุ้งประมาณ 23,000 แห่ง อีก 1/3 ธุรกิจลงทุนในเมืองมัณฑะเลย์ประมาณ 19,000 แห่ง สำหรับในรัฐสะคะฉิ่นและยะไข่มีการลงทุนประมาณ 1,000-2,000 แห่ง

ขณะเดียวกันนิคมอุตสาหกรรมในเขตทิวาวามีธุรกิจต่างชาติลงทุนยังไม่มากใช้แรงงานรวมกันเพียง 8,000 คน ในรายงานยังระบุว่าธุรกิจท้องถิ่นและต่างชาติซึ่งลงทุนมีการจดทะเบียนถูกต้องประมาณร้อยละ 75 และการเสียภาษีส่วนใหญ่ไม่ค่อยถูกต้อง

เวียดนาม ประชากรประมาณ 93.448 ล้านคน เป็นประเทศที่มีศักยภาพสูงสุดในกลุ่มประเทศ CLMV ปี 2016 ส่งออกเทียบกับไทยมีมูลค่าเท่ากับร้อยละ 80.5 ขยายตัวร้อยละ 8.6, มูลค่า 1.73 แสนล้านเหรียญสหรัฐ หรือเท่ากับร้อยละ 80.5 ของมูลค่าส่งออกของไทย จีดีพีขยายตัวค่อนข้างดีต่อเนื่องปี 2558 ขยายตัวร้อยละ 6.68, ปี 2559 ขยายตัวร้อยละ 6.2 และปี 2560 คาดว่าจะขยายตัว 6.7 โดยเป็นประเทศที่มีโครงสร้างพื้นฐานด้านท่าเรือระดับภูมิภาครองจากประเทศไทย การลงทุนส่วนใหญ่อยู่ที่นครฮานอย และนครโฮจิมินห์ ไฮฟอง เมืองวิงซ์ ดาลัด ดานัง บินห์เยือง ลองอัน ญาแจ ฮาติงห์ ส่วนอุตสาหกรรมอาหารทะเลอยู่ที่เมืองเกิ่นเทอ และฮาเตียง ทางภาคใต้ติดกับกัมพูชา

ประเทศเวียดนามไทยไปลงทุนมากกว่า 150-200 โครงการ เช่น ธุรกิจปิโตรเลียม แก๊ส ซึ่งทั้ง PTT และไทยออยส์เข้าไปลงทุน โรงงานทำสี เช่น TOA อาหารแปรรูป เช่น ประกระป๋องตราสามแม่ครัว อุตสาหกรรมอัญมณี อุตสาหกรรมทำกระป๋องสำหรับบรรจุอาหาร ยางมอเตอร์ไซค์ เกษตรแปรรูป ห้างสรรพสินค้า เช่น กลุ่มเซ็นทรัล และสายการบินของไทย 3-4 แห่ง ค่าจ้างขั้นต่ำเวียดนามแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เช่น ฮานอย โฮจิมินห์ ดานัง ไฮฟอง ค่าจ้างประมาณ 5,250 บาท แต่หากเป็นพื้นที่ห่างไกลอาจประมาณ 3,600 บาทต่อเดือน

ประเทศเวียดนามเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการลงทุนจากต่างประเทศเพราะเปิดประเทศและมีเขตเศรษฐกิจพิเศษตั้งแต่ปี 2531 ในปี 2558 มีการลงทุนจากต่างประเทศ (FDI) ประมาณ 1.53 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐมูลค่าการลงทุนทางตรงสูงกว่าไทย โดยเขตการลงทุนแบ่งเป็น 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือมีเขตการลงทุน 62 แห่ง เช่น นครฮานอย, ไฮฟอง, จังซอน ภาคกลางมีเขตการลงทุน 43 แห่ง เช่น ลาวบ่าว (จังหวัดกวางตรี), ฮาติงห์, วิงซ์, ดาลัด, ดานัง ภาคใต้มีเขตการลงทุน 147 แห่ง เช่น นครโฮจิมินห์, บินห์ดอง, ดองไนท์ เขตการลงทุนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง เช่น เกิ่นเทอ, ฮาเตียง ฯลฯ

ประเทศญี่ปุ่นค่อนข้างให้ความสำคัญการลงทุนในเวียดนามเพราะมีศักยภาพด้านต้นทุนและตลาดภายใน มีกำลังซื้อโดยให้ความสนใจพื้นที่ภาคเหนือทั้งฮานอย, ไฮฟอง, จังซอน ซึ่งมีชายแดนติดกับมณฑลกวางสีของประเทศไทย และญี่ปุ่นสนใจลงทุนภาคเกษตรมีการตั้งนิคมการเกษตรไฮเทคและเกษตรเพื่อสุขภาพในหลายพื้นที่

เส้นการค้าผ่านแดน ผ่านทางเส้นทางหมายเลข R9 (ไทย-ลาว) และเส้นทางหมายเลข R5 (ไทย-กัมพูชา) และ R10 (คลองใหญ่ ไทย-กัมพูชา) – ฮาเตียน – โฮจิมินห์

การค้าผ่านแดนมูลค่า 55,119 ล้านบาท (ปี 2559) ขยายตัว + 8.80 ได้ดุลการค้า 3,446 ล้านบาท

การส่งออกไทย-เวียดนาม ปี 2559 มูลค่า 330,119 ล้านบาท การส่งออกผ่านชายแดนเป็นสัดส่วนร้อยละ 10.94

เศรษฐกิจขยายตัวประมาณ 6.0 – 6.2 การเมืองมั่นคงภายใต้ระบอบสังคมนิยม

ประธานาธิบดี เจิ่น ดึย กวาง นายกรัฐมนตรี เหงียน ซวน ฟุก (เมษา 59)

ค่าจ้างขั้นต่ำ 175 บาท หรือ 3.5 ล้านดอง / เดือน

ได้เข้าเป็นสมาชิก TPP ซึ่งจะส่งผลด้านศักยภาพและการลงทุน (ปัจจุบัน ปธน. ทรัมป์ ประกาศยกเลิก)

การลงทุนในประเทศ CLMV ความสำเร็จอยู่ที่การบริหารความเสี่ยงและความแตกต่าง

การลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านล้วนมีระบบการเมืองการปกครองที่แตกต่างกับประเทศไทยโดยสิ้นเชิง เช่น สปป.ลาว และเวียดนามเป็นประเทศสังคมนิยม ประเทศเมียนมาร์ยังไม่เป็นเอกภาพยังมีรัฐซ้อนรัฐ ต้องติดต่อผู้นำชนกลุ่มน้อย การขนส่งมีหลายด่านหลายระดับ ขณะที่ประเทศกัมพูชาการเมืองมีความซับซ้อน คอร์รัปชันมาก สภาพแรงงานอยู่ภายใต้อาณัติของการเมืองและมีอิทธิพลแฝง **โดยการลงทุนในประเทศเหล่านี้ต้องทำให้สอดคล้องและกลมกลืนไม่ใช่เข้าไปเปลี่ยนแปลง** บางธุรกิจหากไม่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนอาจลงทุนได้ 70% หรือธุรกิจบริการ หรือธุรกิจเทรดดิ้ง ซื้อมา-ขายไป ต่างชาติอาจลงทุนไม่ได้หากจะอนุมัติหรือคนท้องถิ่นถือหุ้นแทนต้องพิจารณาความเสี่ยงขึ้นศาลมักแพ้คดีและยังผิดกฎหมาย

อย่างไรก็ดีการย้ายฐานการผลิตหรือการลงทุนในกลุ่มประเทศเหล่านี้ถือเป็นโอกาสเพราะตลาดภายในเพิ่งเปิด มีต้นทุนค่าแรงต่ำกว่าไทย มีจำนวนแรงงานรองรับมากและส่วนใหญ่ยังหนุ่มสาว ต้นทุนการผลิตโดยรวมต่ำกว่าไทย โดยเฉพาะสิทธิประโยชน์ทางภาษี GSP ได้รับการยกเว้นจากประเทศที่พัฒนาแล้ว อีกทั้งประเทศ CLMV ไทยมีความได้เปรียบเพราะอยู่ตรงกลางเส้นทางหลักของอนุภูมิภาคตามระเบียบเศรษฐกิจเหนือ-ใต้และระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก มีประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทำให้การขนส่งไปเมืองหลักใช้ทางถนนขนส่ง

ภายใน 1-2 วัน ประเทศเหล่านี้วัฒนธรรมคล้ายกับไทยประชาชนเป็นมิตรและนิยมบริโภคอาหารและสินค้าอุปโภค-บริโภคจากไทย สินค้าไทยจัดเป็นพรีเมียมเกรด การขยายการค้าการลงทุนจึงเป็นโอกาสและทางเลือกของผู้ประกอบการซึ่งอนาคตการขาดแคลนแรงงานระดับปฏิบัติการจะเป็นประเด็นสำคัญระดับชาติ

กล่าวคือทางเลือกและทางรอดของการย้ายฐานการผลิตอาจไม่ได้อยู่ที่ต้นทุนหรือค่าแรงที่ต่ำกว่าไทย แต่เกี่ยวข้องกับในอนาคตการขาดแคลนแรงงานจะเป็นวิกฤตของประเทศ ด้วย**โครงสร้างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันปัญหาการขาดแคลนแรงงานระดับปฏิบัติการและกึ่งแรงงานไร้ทักษะจะเป็นปัญหาระดับชาติ** ถึงจะมีตลาด มีเทคโนโลยี แต่ไม่มีแรงงาน และแรงงานในอนาคตจะเป็นแรงงานในระดับอุดมศึกษา ซึ่งแรงงานไทยนอกจากขาดแคลนส่วนใหญ่มีการเกี่ยงงาน เลือกลงงานในอุตสาหกรรมบางคลัสเตอร์ เช่น แปรรูปอาหาร แปรรูปเกษตร โรงงานทำสับปะรดเพื่อการส่งออก โรงงานแปรรูปอาหารทะเล โรงงานทำรองเท้า ฯลฯ อาจไม่มีทางเลือกมากนักหากไม่ย้ายโรงงานไปประเทศเพื่อนบ้านก็อาจต้องหาเทคโนโลยีเข้ามาทดแทน เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่อุตสาหกรรม 4.0

หากต้องการลงทุนในประเทศ CLMV ต้องทำอย่างไร

1. **วิสัยทัศน์** ด้วยการทบทวนขีดความสามารถในการแข่งขันในระยะ 5-10 ปีข้างหน้า ทั้งด้านส่งออกและการจำหน่ายในประเทศ บางธุรกิจอาจใช้เทคโนโลยีทดแทนคนหรือใช้แรงงานไม่มากต้นทุนค่าแรงมีสัดส่วน 5-7% อาจไม่จำเป็นต้องย้ายฐานการผลิต (ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร)
2. **ประเมินโอกาสหรือภัยคุกคาม** การเปิด AEC และความก้าวหน้าพัฒนาการของกลุ่มประเทศ CLMV ทั้งด้านขีดความสามารถในการแข่งขัน, คู่แข่งในอุตสาหกรรมเดียวกันต่างมีการย้ายการผลิต ต้องประเมินให้ดีกว่าเป็นโอกาสหรือเป็นหายนะของธุรกิจ
3. **วิเคราะห์จุดแข็ง** เช่น การเคลื่อนย้าย-เทคโนโลยี-ผลิตภัณฑ์หลัก (Product Champion) ที่จะนำร่องเป็นจุดแข็งหากย้ายฐานการผลิต
4. **ความพร้อมของธุรกิจ** ทั้งด้านทรัพยากรมนุษย์, การบริหารจัดการ ขีดความสามารถของผู้บริหาร โดยเฉพาะทุนเกี่ยวข้องกับสภาพคล่องระยะอย่างน้อย 2-3 ปี เพราะการลงทุนนอกประเทศเป็นการลงทุนหวังผลระยะยาว 2-3 ปีแรกอาจขาดทุนต้องประเมินสภาพคล่องให้ขาด หากใช้เงินทุนหมุนเวียนไปลงทุนต้องระมัดระวัง
5. **เลือกประเทศและพื้นที่ที่จะลงทุน** โดยให้สอดคล้องกับลักษณะธุรกิจ-อุตสาหกรรม เช่น ต้นทุนการผลิต-ค่าจ้าง, กฎหมายการลงทุน, สิทธิประโยชน์, ความนิ่งด้านการเมือง, โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ, คน-แรงงาน และค่าใช้จ่ายจุกจิกต่างๆ บางอุตสาหกรรมต้องการใกล้เมืองหรือท่าเรือเพื่อประหยัดต้นทุนขนส่ง บางอุตสาหกรรมต้องการใกล้แหล่งวัตถุดิบหรือค่าจ้างที่ต่ำกว่าในหัวเมืองหลัก

6. **เลือกหุ้นส่วนหรือตัวแทนให้ถูก** ความล้มเหลวของการลงทุนในต่างประเทศโดยเฉพาะ CLMV เกี่ยวข้องกับการหาหุ้นส่วนที่จะมาสนับสนุนธุรกิจไม่ใช่มาหาทำไรหรือเอาเปรียบจากการเป็นหุ้นส่วน มีผลประโยชน์ทับซ้อน เช่น มีนอกมีใน, ทำให้ต้นทุนสูงหรือนำธุรกิจเข้ามาแข่งขัน ขณะเดียวกันตัวแทนด้านกฎหมายหรือที่ปรึกษาทั้งของไทยและนักกฎหมาย-บัญชีของประเทศที่จะเข้าไปลงทุนต้องหามืออาชีพเข้าธุรกิจหรือมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่รัฐ มิฉะนั้นจะเป็นหายนะและความล้มเหลว
7. **ประเมินความเสี่ยง** ต้องประเมินทุกด้านทั้งด้านต้นทุน กฎหมาย ภาษี ทั้งระดับประเทศและระดับแขวง การจัดหาแรงงาน ปัญหาแรงงาน ปัญหากฎหมายแรงงานต่างด้าว ต้นทุนแฝงต่างๆ ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ความยาก-ง่ายของการนำเงินออกจากประเทศ ด้านคอร์ปชั่นในรูปแบบต่างๆ การเก็บหนี้ รูปแบบการค้าโดยเฉพาะระยะเวลาคืนทุน

ข้อควรระวังในการลงทุนประเทศ CLMV

1. **กฎหมายไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงบ่อย** แม้แต่บัตรส่งเสริมหรือใบอนุญาตต่างๆสามารถเปลี่ยนแปลงได้
2. **การบริหารจัดการคน** เกี่ยวข้องกับความรู้ในงาน, มาตรฐานของคนและระบบการศึกษา ทุกระดับต้องมีการอบรมฝึกงาน วัฒนธรรม – ประเพณีและนิสัยใจคอแตกต่างจากคนไทย
3. **ปัญหาแรงงานไร้ทักษะ** ต้องฝึกใหม่หมด ออกบ่อย เปลี่ยนงานบ่อย ต้องฝึกบ่อยๆ สำหรับประเทศกัมพูชา-สปป.ลาว แรงงานเริ่มหายากและเลือกงาน ชอบงานบริการมากกว่างานอุตสาหกรรม
4. **ระบบภาษีซับซ้อนไม่มีมาตรฐาน** หากต้องการความถูกต้องอาจมีต้นทุนสูงจนอยู่ไม่ได้
5. **คอร์ปชั่นเป็นเรื่องปกติ** ทั้งหุ้นส่วน - ลูกจ้างในบริษัทและเจ้าหน้าที่รัฐ
6. **ต้นทุนแรงงานอาจต่ำกว่าไทย แต่ต้นทุนด้านอื่นอาจสูงกว่าไทย** เช่น ค่าไฟฟ้า ค่าภาษีจุกจิก ค่าประกันสังคม ค่าอาหาร ค่าที่พัก บางแห่งต้องมีพาหนะรับ-ส่ง ในด้านต้นทุนโลจิสติกส์สูงกว่าไทย โดยเฉพาะค่าขนส่งทางเรือ ถนนไม่ได้มาตรฐานระบบการขนส่งบางพื้นที่เป็นแบบพื้นบ้าน ระบบศุลกากรยังต้องพัฒนาอีกมากบางด้านอาจไม่มีใบเสร็จ โครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่สภาพไม่ดีใช้เวลานานและบริหาร Just In Time ค่อนข้างลำบากอาจต้องมีสต็อกสินค้าสูงกว่าประเทศไทยค่อนข้างมาก
7. **ระบบธนาคารเอาแน่นอนไม่ได้** การโอนเงิน อัตราแลกเปลี่ยนไม่แน่นอน บางประเทศ เช่น เมียนมาร์ข้อจำกัดมากมาย มีชนกลุ่มน้อย, เขตอิทธิพล ซึ่งมีทหาร-ตำรวจ-เจ้าหน้าที่รัฐสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง
8. **การเข้าใจพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่น** ประเทศเมียนมาร์ กัมพูชา สปป.ลาว ให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรม รวมทั้งด้านศาสนา สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ต้องเข้าใจในวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่ เกี่ยวข้องกับความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน บางพื้นที่เป็นเขตคุ้มครองพิเศษ

9. **ระบบการเมืองแตกต่างจากไทย** ประเทศสปป.ลาว แบ่งเป็นแขวงมีกฎหมายท้องถิ่นและใบอนุญาตในระดับแขวงและระดับส่วนกลาง ประเทศเมียนมาร์แบ่งเป็นรัฐ โดย 7 รัฐ รัฐบาลปกครองได้ อีก 7 รัฐปกครองตนเอง ภาชีนำเข้าสู่ออกมีด้านทั้งด้านทางการและด้านชนกลุ่มน้อย มีแม้กระทั่งวันชาติกระเหรี่ยง ซึ่งเป็นวันหยุดราชการ
10. **การบริหารความแตกต่าง** การการลงทุนในประเทศ CLMV ความสำเร็จอยู่ที่การบริหารความแตกต่างและบริหารต้นทุนด้านขนส่งและบริหารความเสี่ยงเพื่อแลกกับค่าแรงที่ต่ำกว่าไทยและโอกาสในการขยายตลาด
11. **ระบบประกันภัยขาดมาตรฐาน** บางประเทศ เช่น เมียนมาร์และสปป.ลาวและบางพื้นที่ของกัมพูชา ระบบประกันภัยยังไม่มีหรือไม่ได้มาตรฐาน (ปัจจุบันประเทศเมียนมาร์เริ่มมีบริษัทประกันภัยแต่บางเส้นทางไม่คุ้มครอง)
12. **ระบบศาลและการบังคับคดี** นักลงทุนเป็นคนนอกและถูกมองว่าเอาเปรียบคนท้องถิ่น ระบบศาลประเทศ CLMV ยืดหยุ่นได้หากสามารถเข้าถึง เมื่อขึ้นศาลต้องเข้าใจเวลานี้ หรือได้คำพิพากษาแต่การบังคับคดีเป็นคนละเรื่องกัน

หากจะคัดลอกบทความนี้หรือนำบางส่วนไปใช้ในงานต่างๆโปรดอ้างอิงชื่อผู้เขียนบทความ
สามารถ Download PowerPoint ได้ที่ www.tanitsorat.com
และสามารถติดตามรายงาน-บทความอื่นๆ ได้ที่
www.tanitsorat.com และ Facebook/Tanit.Sorat
รวมทั้งบทสัมภาษณ์ต่างๆ ได้ที่ Youtube.com โดยใช้คีย์เวิร์ด ดร.ธนิต โสรัตน์